

Jasmina Jelčić

Katedra za strane jezike Pomorskog fakulteta Sveučilišta u Rijeci

Studentska 2, HR-51000 Rijeka

jelcic@pfri.hr

FRAZEOLŠKI KALKOVI STRUKTURNOGA TIPA PRIDJEV + IMENICA PREUZETI IZ ENGLESKOG U HRVATSKI JEZIK

U ovom će radu biti riječ o frazeološkim kalkovima u hrvatskom jeziku koji su preuzeti iz engleskog jezika, a zajednička im je struktura *pridjev + imenica*. U analizu je uključeno devet frazema takvog tipa koji su u literaturi potvrđeni kao kalkovi iz engleskog jezika, te su u ovom radu podijeljeni u podskupine s obzirom na stupanj desemantizacije. Analiziran je korpus (*Hrvatska jezična riznica*) te internetske pojavnice (pretraživač *Google*) kako bi se dobio uvid u upotrebu ovih frazema i stupanj desemantizacije njihovih sastavnica. Na temelju primjera upotrebe frazema u hrvatskom jeziku zaključujemo da kalkovi pridjevsko-imeničkog tipa jesu frazemi u punom značenju riječi te da se kao takvi s pravom trebaju uključiti u frazeološke podjele.

1. Uvod

Postoji više kriterija prema kojima je moguće podijeliti frazeme. Kada je riječ o frazemu koji je ujedno i kalk iz drugog jezika, najjednostavnije je kreirati od podjele frazeologije na nacionalnu i međunarodnu. Frazeološki kalkovi pripadaju podskupini međunarodne frazeologije u kojoj je moguće pronaći frazeme u izravnom, neprevedenom obliku (brojni su primjeri iz latinskog jezika: *pro forma*, *ab ovo* i sl.; iz engleskog su na isti način preuzeti primjerice *fair play* ili *all right*) ili u potpuno ili djelomično kalkiranom obliku. U ovom radu bit će riječ upravo o potonjoj skupini frazeoloških kalkova koji su u hrvatski jezik ušli izravno iz engleskog jezika ili preko jezika posrednika. Obradit

će se posebna skupina frazeoloških kalkova strukturnoga tipa *pridjev + imenica* koji se često različito kategoriziraju u literaturi upravo zbog različitog stupnja desemantizacije svakog pojedinog izraza koji je karakterističan i za druge strukturne tipove frazema. Primjerice, Muhvić-Dimanovski (1992) strukture *pridjev + imenica* ne uključuje u frazeme nego u doslovne ili djelomične prevedenice. Turk (2013) iste strukture ubraja ili u doslovne prevedenice ili u frazeme, ovisno o tipu prijenosa. Menac (1972, 2007) govori o podjeli na slobodne i frazeološke sveze riječi prema kojoj se potpuno identična sveza s jednakim brojem sastavnica može istodobno smatrati i slobodnom svezom riječi u kojoj je svaka sastavnica zadržala svoje značenje, ali i frazeološkom svezom (u daljnjem tekstu frazemom) u kojoj su sve ili neke sastavnice promijenile svoje značenje. Meljčuk (1998, 2012) u svoju podjelu sveza riječi uključuje kolokacije koje smatra najbrojnijom kategorijom semantičkih frazema. Primjerice, iako *plišana igračka*, *bijela kava* i *vrući krumpir* imaju identičnu konstrukciju, sva tri izraza moguće je posebno kategorizirati s obzirom na čvrstoću strukture samih sveza riječi i različit stupanj desemantizacije. Dok je *plišana igračka* izraz u kojem nijedna od sastavnica nije upotrijebljena u prenesenom značenju, *bijela kava* i *vrući krumpir* pokazuju različite stupnjeve desemantizacije. Jedino frazem *vrući krumpir* pokazuje visok stupanj desemantizacije. Dok je kod *bijele kave* riječ o napitku koji doduše nije bijel pa je riječ o djelomičnoj desemantizaciji, kod frazema *vrući krumpir* značenje se ne povezuje s prehrambenom namirnicom, već s teško rješivim problemom koji se najčešće nastoji prebaciti drugome. *Vrući krumpir* ujedno je i frazeološki kalk preuzet iz engleskog jezika, a upravo će o toj skupini kalkova biti riječ u ovom radu. U okviru Meljčukove podjele (1998, 2012) ovaj bi se frazem ubrojio u „prave” frazeme s obzirom na to da značenja njegovih dviju leksičkih sastavnica nisu uključena u značenje frazema. *Bijelu kavu*, primjerice, bismo ubrojili u nestandardne kolokacije koje jesu u određenoj mjeri *kompozicionalne* – značenje kolokacije moguće je u većoj ili manjoj mjeri iščitati iz značenja pojedinih sastavnica (Meljčuk 2012: 40). Nadalje, zbog činjenice da između kategorije frazeoloških kalkova te doslovnih i djelomičnih prevedenica dolazi do preklapanja, kalkovi poput *globalnog sela* ili *topovske hrane*, koji su pridjevsko-imeničke strukture, nisu uključeni u frazeme, već u doslovne ili djelomične prevedenice (Turk 2013: 90). U istraživanje je uključeno devet frazema čija struktura i prijenos značenja otkrivaju da je riječ o svezama koje je moguće uključiti u popis frazema upravo zato što nose značajke za koje se tradicionalno smatra da pripadaju frazemima. Prva je značajka sama struktura frazema koja je relativno čvrsta i nije podložna promjenama te je i sam poredak sastavnica u frazemu stabilan (Menac 2007). Tako, iako će u ovom radu biti riječ o fraze-

mima poput *hrana (meso) za topove / topovska hrana (meso)* ili *psi rata / ratni psi*, koji u određenoj mjeri pokazuju izraznu varijantnost pod utjecajem sintaktičkog variranja, oni svejedno zadovoljavaju strukturni uvjet frazema, a to je stabilnost unatoč strukturnoj promjeni (i izrazi koji se prepoznaju kao „tradicionalni frazemi” poput *okretati se prema vjetru* ili *okretati se kako vjetar puše* također dopuštaju strukturne promjene koje su vidljive u pojedinim frazemima o kojima će biti riječ u ovom radu). Kriteriji kojima se vodimo prilikom ustanovljavanja frazeološkog kalka preuzeti su od Menac (1970–1971, 1978) koja uključuje sljedeće značajke koji se odnose na sve tipove frazema: značenje cjeline nije jednako zbroju značenja pojedinih sastavnica; uglavnom stabilan red riječi; čvrsta struktura u kojoj su leksičke zamjene ograničene, a gramatičke ne unose semantičke promjene; najmanji je opseg frazema jedna samostalna i jedna pomoćna riječ, a najveći je opseg frazema rečenica.

Pregledom kalkova strukture *pridjev + imenica* koji su preuzeti iz engleskog jezika pokušat će se uputiti na frazeološko značenje i upotrebu takvih kalkova u svrhu argumentiranja stava da je za utvrđivanje frazeološkog kalka potrebno u obzir uzeti ne samo formalne, već i funkcionalne kriterije.

Pregledom korpusa: *Hrvatska jezična riznica* (HJR) i interneta (tražilica *Google* (G)) te dostupnih rječnika: Hrvatsko-engleski frazeološki rječnik (HEFR) (Vrgoč i Fink Arsovski 2008), Englesko-hrvatski frazeološki rječnik (EHFR) (Bendow 2006) i Hrvatski frazeološki rječnik (HFR) (Menac, Fink Arsovski i Venturin 2014) pronađeni su primjeri upotrebe dvočlanih struktura u frazeološkom značenju. Za potrebe ovog rada prikupljeni su frazemi strukturnoga tipa *pridjev + imenica* koji su u hrvatski jezik uvedeni kalkiranjem iz engleskog jezika. Obraden je i frazem čiji točan jezik davatelj nije utvrđen (za frazem *hrana (meso) za topove / topovska hrana (meso)* teško je utvrditi je li njemački jezik odigrao ulogu jezika posrednika ili jezika davatelja), ali frazemski ekvivalent u engleskom jeziku postoji. Svi frazemi potvrđeni su u literaturi kao kalkovi, a uzeti su primjeri kako iz uže frazeologije (frazemi potpune ili djelomične semantizacije za koje je svojstvena snažna ekspresivnost i konotativno značenje: npr. hrv. *lokalni šerif*, engl. *local sheriff*), tako i iz šire frazeologije (frazemi nepotpune ili nulte desementizacije bez snažne slikovitosti, ekspresivnosti i konotativnog značenja: npr. hrv. *svjež početak*, engl. *fresh beginning*) (Fink Arsovski 2002: 7). Kalkove iz šire frazeologije također možemo uključiti u skupinu neraščlanjivih skupova riječi koji se preuzimaju iz jednog jezika u drugi i koji često takvim prijenosom domaćoj riječi koja već postoji u jeziku primatelju pridružuju novo, dodatno značenje. Upravo takav primjer je i frazem *svjež početak*, na kojem je vidljiva interakcija dvaju značenja pridjeva *svjež* (‘hladan’ i ‘nov’).

Frazemi čijom ćemo se analizom baviti u ovom članku navedeni su u tablici 1. Objašnjenja koja su navedena bez bibliografskog podatka ponudila je autorica na temelju upotrebe frazema u korpusu.

psi rata / ratni psi	<i>dogs of war</i>	‘ratni najamnici, krvoločni vojnici koje se bore isključivo za materijalnu naknadu’ (Hrnjak 2001: 29)
globalno selo	<i>global village</i>	‘tijesna povezanost svih dijelova svijeta putem elektronskih medija i informatičke tehnologije’ (Hrnjak 2001: 29)
tigar od papira / papirnati tigar	<i>paper tiger</i>	‘lažni autoritet, bez stvarne moći i utjecaja’ (EHFR) ‘prividna (lažna) opasnost, nešto čega se ne treba bojati, nešto što nepotrebno ulijeva strah’ i ‘netko koga se ne treba bojati, netko tko nepotrebno ulijeva strah’ (HFR)
vrući krumpir	<i>hot potato</i>	‘teško rješiv problem koji se najčešće nastoji prebaciti drugome’ (Hrnjak 2001: 29) ‘velika briga (neugodnost, problem)’ (HEFR) ‘težak problem koji svi izbjegavaju’ (EHFR)
šutljiva većina	<i>silent majority</i>	‘dovoljno velik broj pojedinaca koji može utjecati na pokretanje određenih promjena, ali obično to ne čini’
hrana (meso) za topove / topovska hrana (meso)	<i>cannon fodder</i>	‘vojnici koji se šalju na ratište da ginu’ (HEFR) ‘vojnici koji se šalju na ratište da nemilice ginu’ i ‘gubitnici, oni koji loše prolaze, oni koji se mire s porazom’ (HFR)
svjež početak	<i>fresh beginning</i>	‘zaboravljanje prošlih (obično neugodnih) događaja i novi početak’
poštena igra	<i>fair game</i>	‘moralno čisto ophođenje pojedinca ili grupe u skladu s utvrđenim pravilima ili društveno prihvaćenim normama’
lokalni šerif	<i>local sheriff</i>	‘osoba koja na nekom području uzima svu vlast u svoje ruke’ (Hrnjak 2001: 27) ‘lokalni moćnik, moćnik u malom (manjem) mjestu’ (HFR)

Tablica 1. Popis frazemskih kalkova strukturnoga tipa *pridjev + imenica* i njihova značenja

Ovdje valja spomenuti da postoji i velik broj kalkova u hrvatskome jeziku strukture *pridjev + imenica* čiji ekvivalenti postoje u engleskom jeziku, ali u ovom radu neće biti detaljnije analizirani jer se ne može sa sigurnošću utvrditi jezik davatelj. Tako u hrvatskome postoje i kalkovi čiji frazemski ekvivalent ne postoji samo u engleskome jeziku, već i u drugim europskim jezicima (Turk i Opašić 2008: 20). Njihovo preslikavanje u hrvatski jezik moglo je biti izravno, ali i posredstvom kojeg drugog jezika. Primjeri takvih kalkova pridjevsko-ime-ničke strukture koji se pojavljuju i u engleskom i u hrvatskom jesu *crna ovca* (engl. *black sheep* ‘osoba koja se svojim ponašanjem ili stavovima razlikuje od ostalih’) ili *zabranjeno voće* (engl. *forbidden fruit* ‘nešto privlačno, ali nedopušteno’). Dok neki od ovih kalkova bilježe potpunu frazemsku ekvivalenciju u više jezika (npr. *crna ovca*), drugi bilježe podudarnost samo u jednom (npr. *zlatna sredina*) (Turk i Opašić 2008: 22–23).

U članku će najprije biti riječi o frazemima iz šire frazeologije koji ne prolaze kroz potpunu desemantizaciju, a onda će se ponuditi detaljnija analiza svakog pojedinog frazema, kao i jezični primjeri iz upotrebe koji su pronađeni internetskom pretragom ili u korpusu *Hrvatske jezične riznice*. U drugom dijelu članka na isti će se način pristupiti obradi frazema iz uže frazeologije, za koje će isto biti ponuđeni primjeri iz upotrebe na temelju kojih je izvršena analiza. Na kraju je ponuđen zaključak o frazeološkim kalkovima strukturnog tipa *pridjev + imenica* te njihovoj klasifikaciji unutar hrvatske frazeologije.

2. Frazeološki kalkovi strukturnoga tipa *pridjev + imenica*

2.1. Kalkovi iz šire frazeologije

Frazemi iz šire frazeologije, za razliku od frazema iz uže frazeologije, ne prolaze kroz potpunu desemantizaciju, a za velik dio takvih frazema karakteristična je i nulta desemantizacija prilikom koje nijedna od sastavnica frazema nije izgubila svoje leksičko značenje (Fink Arsovski 2002: 7). U takve frazeme često ubrajamo izraze koji se, osim u frazeološkom sustavu, ubrajaju i u terminologiju iz raznih područja; jedan takav frazem je i *šutljiva većina* (engl. *silent majority*). Turk (2003: 494) ovaj frazem svrstava u doslovne kalkove kod kojih se preslikava strani tvorbeni model i prenosi cjelovito značenje. On se kalkirao u veći broj slavenskih jezika (slovenski, češki itd.) po engleskom predlošku i danas se često u hrvatskom jeziku koristi u političkom kontekstu kada je riječ o dovoljno velikom broju pojedinaca koji može utjecati na pokretanje određenih promjena, ali obično to ne čini. U ovom značenju engleski je frazem javno upotrijebio bivši američki predsjednik Richard Nixon, iako se ranije izraz kori-

stio kao eufemizam za pokojnike. U engleskom se jeziku ovaj termin koristi u odnosu na veći broj ljudi koji nisu izrazili svoje mišljenje o čemu. U hrvatskom jeziku najčešće je u upotrebi unutar političkog konteksta (primjeri 1a i 1b), ali ga nalazimo i unutar drugih okvira (primjer 1c).

Primjer 1

- (a) Može se reći i da su se javljali oni koji su, zbog bilo kojeg razloga i s bilo kojeg ideološkog polazišta, zainteresirani za temu, dok oni koje se često naziva velikom *šutljivoj većinom* to nisu učinili. (HJR, Vjesnik, 2003.)
- (b) Zašto su se priklonili *šutljivoj većini*, a grme kada su žrtve njihovi sunarodnjaci?! (HJR, Vjesnik, 2002.)
- (c) Meni je to vrijeme svojevrsnog ostracizma bilo dugo, *šutljivoj većini* naprotiv nije. (HJR, Vjesnik, 2003.)¹

Kalk se pojavljuje i s dodanim modifikatorom koji definira imenicu i dodatno ograničava područje referenta (znamo točno o kojoj ili kakvoj je *većini* riječ).

Primjer 2

- (a) Tko je u stanju pokrenuti tu drugu polovicu *hrvatske šutljive većine*? (HJR, Vjesnik, 2005.)
- (b) Ne volim elitistički žargon ponajprije zato što ga uz neznatne leksičke varijacije već šest ili sedam godina slušam od hrvatskih konzervativnih kritičara, *akademske šutljive većine* i tzv. starih pisaca. (HJR, Vjesnik, 2004.)

Sličan primjer je i frazem *globalno selo* (engl. *global village*) koji se i u jeziku davatelju i jeziku primatelju koristi u značenju tijesne povezanosti svih dijelova svijeta putem elektroničkih medija i informatičke tehnologije. Prema Turk (2003), riječ je o polukalku – leksičkoj jedinici u kojoj se jedan dio preuzima u izvornom obliku, dok se drugi prevodi – te autorica navodi da se ovaj frazem u hrvatskome jeziku osim polukalka ostvaruje i kao djelomični kalk *veliko selo*. Prema Hrnjak (2001: 29), frazem *globalno selo* posljedica je potpunog kalkiranja. Pretraga korpusa potvrdila je da se frazem, osim što se koristi u navedenom značenju (primjer 3a), pojavljuje i s pridjevom *svjetsko* (primjer 3b).

Primjer 3

- (a) Tek onda kad je stvorena informatička tehnologija – čiji smo suvremenici, baštinci, korisnici i žrtve istodobno – možemo govoriti o obratu u pokušaju uspostavljanja planetarne moći i povezivanju svijeta u *globalno selo*. (HJR, Vjesnik, 2006.)

¹ O osobnom doprinosu pojedinca radu hrvatskih kazališta i općem razvoju hrvatske dramaturgije (op. a.).

(b) U Random Houseu očekuju nakladu novoga romana do milijun i 800 tisuća primjeraka i cijelo *svjetsko selo* opet je veselo (...). (HJR, Vjesnik, 2007.)

Pronađen je samo jedan primjer frazema *globalno selo* s pridjevskom sastavnicom *svjetsko*, što daje naslutiti da nije riječ o varijanti koja se ustalila u jeziku, već o frazeološkoj igri. Zamijećena je i upotreba pridjeva *globalni* s imenicama *jezik* i *seljaci*.

Primjer 4

(a) Izrazivši uvjerenje kako mu se, u svijetu koji se sve češće naziva *globalnim selom*, ideja *globalnog jezika* čini potpuno prirodnom, Mesić je nazočnima na esperantu zaželio ugodan boravak u Hrvatskoj i uspješan rad na Kongresu. (HJR, Vjesnik, 2001.)

(b) Naši mali svemiri sa svim pripadajućim vezama među ljudima iz naših života su dovoljni, uopće nam ne treba to da postanemo *globalni seljaci* ili kmetovi. (bruskin.me, 25. 6. 2015.)²

Ovdje je zanimljivo spomenuti i frazem *poštena igra* (engl. *fair play*) koji je prešao u hrvatski širi frazeološki fond s istim značenjem u kojem se upotrebljava i u engleskom jeziku. Zanimljivo je da u engleskom postoji i frazem *fair game* čije je sastavnice isto moguće doslovno prevesti na hrvatski jezik kao ‘poštena igra’, međutim, u engleskom je ovo značenje doslovno tumačenje sastavnica izraza, a preneseno je ‘osoba koju se slobodno može kritizirati’, ‘predmet koji se slobodno može kritizirati ili ne odobravati’. Frazem *poštena igra* (engl. *fair play*) u hrvatskom jeziku pojavljuje se i u svom izvornom, neprevedenom obliku (primjer 5a) i u potpuno ili djelomično kalkiranom obliku gdje je pridjevska komponenta podvrgnuta procesu nulte deklinacije (primjeri 5b i 5c), a zabilježena je i upotreba hrvatskog pridjeva uz preuzeti pridjev iz engleskog predloška (primjer 5d).

Primjer 5

(a) „Inzistirali smo da Vlada koja odlazi ne preuzima nove obveze ni u materijalnom, ni u kadrovskom smislu. To je minimum *fair-playa*”, izjavio je Račan. (HJR, Vjesnik, 2000.)

(b) Zajedničko djelovanje Banke i sindikata sugerira *poštenu igru* koja rezultira većom proizvodnošću i, napokon, konzultacijama se malo gubi a može se dobiti mnogo. (HJR, Vjesnik, 2004.)

(c) Na novinarsko pitanje o kojim je kandidatima riječ, dopredsjednik HSLS-a Ivan Škarić rekao je da se radi o Stipi Mesiću koji se »u javnim nastupima nudi SDP-ovim simpatizerima, što nije *fer igra*«. (HJR, Vjesnik, 2000.)

² <http://www.bruskin.me/radoznalosti/misaklokalnigrad> (pristupljeno 25. lipnja 2015.)

(d) Neki od lidera »narančaste revolucije« odbijaju da se politički aktiviraju smatrajući da ne postoje prilike za *poštenu i fer igru* i da se između dviju loših opcija bira ona koja je manje loša. (HJR, Vjesnik, 2004.)

Iako frazeološko značenje ovog kalka (‘moralno čisto ophođenje pojedinca ili grupe u skladu s utvrđenim pravilima ili društveno prihvaćenim normama’) nije znatno udaljeno od pozadinske slike, da se zaključiti da je riječ o frazemu s obzirom na to da isti kalk bilježi upotrebu i izvan domene sporta i igara gdje sudionici razgovora nužno ne sudjeluju u sportskom natjecanju. Istu situaciju nalazimo i u engleskom jeziku gdje je u rječniku moguće pronaći značenje frazema unutar sportske domene (‘igranje u skladu s pravilima u kojem nijedna stranka nema nepoštenu prednost’), ali i šire (‘pošteno i iskreno ophođenje prema pojedincima’). U hrvatskom jeziku dovoljno je usporediti sljedeće primjere.

Primjer 6

(a) Riječka je publika svim srcem prihvatila »bijelu šesticu«, a on im uzvraća nogometnim umijećem i *poštenom igrom*. (HJR, Vjesnik, 2005.)

(b) Pokupiše svoje po stolu rasute stvari, Matan uputi svima gromki: – Heil Hitler! – a svojoj Dektivi sućutan pogled i tihi šapat: – Mogao bih ti reći, da po Führerovoj volji tuđu zemlju obilazim. Ma to, brajto, ne bi bila *poštena igra!* (HJR, Raos, Ivan. 2005. *Prosjaci i sinovi*. Matica hrvatska. Zagreb)

U primjeru 6a frazem je iskorišten u referenci na nogomet kao timskom sportu te posebice na jednog pripadnika koji se *poštenom igrom* odužuje navijačima. Može se pretpostaviti da se *poštena igra* odnosi na sportsko ponašanje na terenu koje je u skladu s pravilima igre. U ovom primjeru odmak pozadinske slike i značenja frazema nije značajan jer se zbilja radi o igranju koje je ujedno i časno. U primjerima 5b i 6b jasna je frazeološka narav ovog kalka s obzirom na to da je iskorišten izvan sportskog konteksta gdje je riječ ili o političkoj igri (primjer 5b) ili o osobnoj igri, odnosno moralnom postupanju pojedinca (primjer 6b).

Slične je naravi i frazeološki kalk *svjež početak* (engl. *fresh beginning*), čija pozadinska slika također ne odstupa značajno od samog značenja frazema: ‘zaboravljanje prošlih (obično neugodnih) događaja i novi početak’. U hrvatski se iz engleskoga jezika kalkirao pridjev *fresh* i istodobno su u upotrebi dvije inačice frazema (*svjež početak* i *nov početak*), a zabilježena je i upotreba obaju prijevka istovremeno.

Primjer 7

Kerry, koji se trenutno nalazi u Nevadi, poručio je svom lobiju da SAD treba *novi svježi početak*. (HJR, Vjesnik, 2004.)

Kalk se pojavljuje i u množini gdje se umjesto kalkiranog pridjevskog dijela (*svjež*) pojavljuje istokorijenska imenica, a imenica (*početak*) u genitivnom obliku (primjer 8). Pronađen je samo jedan primjer takve upotrebe u korpusu.

Primjer 8

No, UK Subs³ zadržali su dio idealističke *svježine početaka*, što uz sviračku energiju i prepoznatljivu žestinu izraza u „Močvari” može uroditi koncertom zanimljivijim od povratka puste nostalgije. (HJR, Vjesnik, 2001.)

Zanimljiva je i upotreba kalka u kojoj je vidljiva kombinacija doslovnog (‘hladan’) i prenesenog (‘nov’) značenja riječi *svjež*.

Primjer 9

Svježi početak na novom radnom mjestu: novi posao je kao skok u hladnu vodu. (zena.hr, 1. 7. 2015.)⁴

Primjer 9 također potkrepljuje tvrdnju da je *svjež početak* zbilja frazeološki kalk s obzirom na to da se iz primjera da iščitati i preneseno značenje (početak rada u novoj okolini uspoređen je sa skokom u hladnu vodu, što sugerira da je novi posao *svjež početak* i u smislu promijenjene radne okoline, ali i stresan i iznenađan događaj koji na organizam djeluje upravo kao i hladna voda – sličan semantički talog nalazimo i u frazemu *hladan tuš* ‘neugodno iznenađenje, šok, potpuno razočaranje’).

2.2. Kalkovi iz uže frazeologije

U frazeme uže frazeologije ubrajamo one izraze za koje je karakteristična potpuna (ili barem djelomična) desemantizacija, slikovitost, ekspresivnost i konotativno značenje (Fink Arsovski 2002: 7). Takvim izrazima pripada i određeni broj frazema koji su se kalkirali iz engleskog jezika te se u hrvatskom upotrebljavaju u strukturi *pridjev + imenica*.

Zabilježeni su i primjeri kalkova koji se u hrvatskim rječnicima navode u obliku *imenica + imenica u genitivu* (npr. hrv. *psi rata*, engl. *dogs of war*), odnosno u obliku *imenica + prijedložna konstrukcija s imenicom* (hrv. *tigar od papira*, engl. *paper tiger*), međutim, pronađeni su primjeri gdje se ti kalkovi upotrebljavaju u strukturi *pridjev + imenica* (npr. *ratni psi*, *papirnati tigar*). U engleskom jeziku oba frazema upotrebljavaju se u jednakom značenju kao i u hrvatskom jeziku, međutim, u engleskom je nemoguće imenicu *war* upotrijebiti u funkciji pridjeva (**war dogs*) jer se onda gubi frazeološko značenje, a izraz

³ Britanska punk-rock grupa (op. a.).

⁴ *Svjež početak na novom radnom mjestu*. http://zena.hr/clanak/poslovni_savjeti/svjezi_pocetak_na_novom_radnom_mjestu/1488.aspx (pristupljeno 1. srpnja 2015.).

se može tumačiti jedino doslovno (pasmine koje se koriste u ratnim sukobima u različite svrhe). *Psi rata* ('ratni najamnici, krvoločni vojnici koje se bore isključivo za materijalnu naknadu') i *tigar od papira* ('neprijatelj koji nastoji izgledati opasan i moćan, a u biti je slab i bezopasan') uključeni su u popis frazema pridjevsko-imeničkog tipa upravo zato što se kao takvi bilježe i u upotrebi.

Primjer 10

(a) *Ratni psi* i u recesiji lako pronalaze posao – Moderni plaćenici nisu teotvirani snagatori izbačeni iz vojske, već često obrazovane vojne osobe koje u ratove odlaze preko tvrtki kao 'savjetnici za sigurnost' (poslovni.hr, 22. 6. 2015.)⁵

(b) COP je zasad *papirnati tigar*, izdaci za plaće ove godine manji tek 90 mil. kuna (poslovni.hr, 22. 6. 2015.)⁶

(c) EU kao „*papirnati tigar*” u svoj svojoj raskoši (youtube.com, 20. 5. 2015.)⁷

Valja napomenuti da je pridjevsko-imenička varijanta ovih frazema daleko manje zastupljena u korpusu u odnosu na njihove ustaljene oblike (*psi rata* i *tigar od papira*). Sličan je primjer i frazem *hrana (meso) za topove / topovska hrana (meso)* (engl. *cannon fodder*). Naime, ovaj je frazem uveden iz engleskog jezika u hrvatski posredstvom njemačkog jezika (*Kanonenfutter*) (Turk i Pavletić 1999: 368) i u oba se jezika koristi u jednakom značenju. U odnosu na frazeme *ratni psi* i *papirnati tigar*, frazem *topovska hrana (meso)* zamjetno se češće pojavljuje u upotrebi i možemo reći da je upotrebeno jednako frekventan koliko i druga varijanta tog frazema *hrana (meso) za topove*. Primjeri koji su pronađeni u korpusu upotrijebljeni su u kontekstu sportske konkurencije i natjecateljskog duha.

Primjer 11

(a) Veća je razlika između jedne kune i jednog milijuna, nego između jednog milijuna i jedne milijarde. Kazahstan je prošao takvu razliku, on nije *topovska hrana*. (HJR, Branko Stipković: 'Oni hoće k'o i svi: skinuti skalp omiljenoj lovinu, jelenu lopataru!')

(b) I to usprkos činjenici da je unaprijed bilo svima znano kako su igrači reprezentacije Australije njihovim zemljacima samo „*topovska hrana*”, za lako

⁵ Tadić, Tomislav. *Ratni psi i u recesiji lako pronalaze posao*. <http://www.poslovni.hr/after5/ratni-psi-i-u-recesiji-lako-pronalaze-posao-142049#> (pristupljeno 22. lipnja 2015.).

⁶ Dozan, Jadranka. *COP je zasad papirnati tigar, izdaci za plaće ove godine manji tek 90 mil. kuna*. <http://www.poslovni.hr/hrvatska/cop-je-zasad-papirnati-tigar-izdaci-za-place-ove-godine-manji-tek-90-mil-kuna-274885> (pristupljeno 22. lipnja 2015.).

⁷ Frazem je iskorišten u sklopu specijalne emisije HRT-a o Ukrajinskoj krizi. YouTube. <https://www.youtube.com/watch?v=fiJORN1F-S4&feature=youtu.be> (pristupljeno 20. svibnja 2015.).

razgibavanje pred iduće susrete. (HJR, Dražen Pinević / Marko Breljak / Vlado Kos / Renata Beluhan: ‘Rusi spasili bod u završnici, Francuzi lako protiv Rumunjske!’)

Taj je frazem moguće pronaći u korpusu s varijantnom imeničkom sastavnicom *meso*.

Primjer 12

Bio sam u Vukovaru svo vrijeme rata i iz njega sam izašao uoči njegova pada, 17. studenoga, i to probojem. Bio sam običan vojnik, obično *topovsko meso*, što bi se reklo. (HJR, Vjesnik, 2000.)

Sastavnice *hrana* i *meso* međusobno su zamjenjive i u korpusu se pojavljuju s relativno jednakom učestalošću.

Frazem *lokalni šerif* (engl. *local sheriff*) također možemo ubrojiti u užu frazeologiju, a on kao i frazem *globalno selo* pripada skupini frazema čija je jedna ili više komponenti anglicizam koji je već duže vrijeme prisutan u hrvatskome jeziku pa se kao takav ne piše izvorno, već prema engleskom izgovoru (Hrnjak 2001: 26). U hrvatskom jeziku frazem se koristi za osobu koja na nekom području uzima svu vlast u svoje ruke, bahato se ponaša (primjer 13a). Česta je upotreba ovog frazema u množini (primjer 13b), kao i s dodatnim atributom (primjer 13c):

Primjer 13

(a) U HNS-u su izrazili sumnju u novi prijedlog Zakona o lokalnoj upravi i samoupravi, točnije u onaj njegov dio prema kojemu bi »svaki *lokalni šerif*« po vlastitom nahođenju mogao povećati stopu prireza. (HJR, Vjesnik, 2001.)

(b) Države su pošteđene kritike što ne znači da već sutradan, radi onih nekoliko tvrdokornih *lokalnih šerifa* po kriznim krajevima koji smatraju da su zakon nad zakonom, račun neće plaćati cijela zemlja. (HJR, Vjesnik, 2002.)

(c) Mateša se pritom (...) nije ni trudio prikriti osmijeh, svjestan da čin uklanjanja spomen-ploče (...) može izvesti samo on: Ivan Mateša – slunjski *lokalni šerif*. (HJR, Vjesnik, 2001.)

Vrući krumpir (engl. *hot potato* ‘velika briga (neugodnost, problem)’) navodi se u rječnicima s glagolskom komponentom (*vrući krumpir [biti]*), međutim, pretraga korpusa pokazala je da frazem kao takav nije čvrste strukture, odnosno da se koristi s lepezom drugih glagola (*prebacivati, gurati, uzeti, ohladiti* itd.). *Vrući krumpir* kalk je konstrukcije *pridjev + imenica*, što je evidentno pregledom upotrebe u jeziku (primjeri 14a, 14b i 14c). U engleskom se jeziku frazem također koristi bez glagolske komponente i s jednakim značenjem kao i u hrvatskom jeziku (engl. *hot potato* ‘velika briga (neugodnost, problem)’).

Primjer 14

(a) Želim da sve riješimo na vrijeme, a ne da nam netko gura *vrući krumpir* u ruke kad je već prekasno i kad su već mnogo toga zabrljali nastojeći sve sami rješavati. (HJR, Vjesnik, 2002.)

(b) Izjavom da odluka o tome hoće li dokumenti biti objavljeni stoji u nadležnosti suda, Schröder je *vrući krumpir* prebacio drugome. (HJR, Vjesnik, 2000.)

(c) Švaljek će „*vrući krumpir*” u Zagrebu ohladiti velikom rasprodajom nekretnina (index.hr, 15. 6. 2015.)⁸

Česta je i postmodifikacija imeničke sastavnice frazema u kojoj je upotrijebljena genitivna konstrukcija neke druge imenice (*odabira, treniranja*) kojom se sužava značenje (primjeri 15a i 15b), a zabilježen je i primjer modifikacije pridjevske sastavnice dodavanjem prefiksa *pre-* (primjer 15c).

Primjer 15

(a) »Uopće ne dolazi u obzir mogućnost da Stručna komisija na čelu s Miroslavom Uljanom kojim slučajem isturi dva, a možda i sva četiri kandidata, prepuštajući Izvršnom odboru *vrući krumpir* odabira«. (HJR, Vjesnik, 2002.)

(b) *Vrući krumpir* treniranja momčadi bez pravog oslonca preuzet će vjerojatno dosadašnji Poljakov asistent, Dražen Anzulović. (HJR, Vjesnik, 2001.)

(c) Uobičajeno oprezan, pogotovo jer se radi o zaista (*pre*)*vrućem krumpiru* koji bi tko zna koga sve mogao povući za sobom utvrdi li se na temelju brojnih indicija da je... (HJR, Vjesnik, 2002.)

3. Zaključak

Pregled devet frazeoloških kalkova strukturnoga tipa *pridjev + imenica* i njihove raznolike upotrebe u hrvatskom jeziku daje naslutiti da su kalkirani frazemi zauzeli jednakovrijedan položaj u hrvatskoj frazeologiji koji imaju i nacionalni frazemi. Pregled korpusa ukazao je na raznolikost u njihovoj upotrebi te postupnu prilagodbu hrvatskome jeziku (što je posebice vidljivo kod polukalkova poput *fer igre*, gdje se pridjevska komponenta prilagodila pravilima hrvatskog jezika kroz proces nulte deklinacije). Može se tvrditi da dvočlane strukture jesu frazemi u punom značenju riječi, a ne samo kolokacije koje isto tako mogu sekundarno postati frazemi. Pregledom značajki koje u tradicional-

⁸ Švaljek će „*vrući krumpir*” u Zagrebu ohladiti velikom rasprodajom nekretnina. <http://www.index.hr/vijesti/clanak/svaljek-ce-vruc-krumpir-u-zagrebu-ohladiti-velikom-rasprodajom-nekretnina/787100.aspx> (pristupljeno 15. lipnja 2015.).

noj frazeologiji predstavljaju osnovne karakteristike na temelju kojih utvrđujemo je li određena sveza riječi frazeološka ili nije ustanovljeno je da neki frazeološki kalkovi pridjevsko-imeničkog tipa koji se tradicionalno ubrajaju u širu frazeologiju također zadovoljavaju spomenuti kriterij. Njih je kao takve potrebno uključiti u frazeološke rječnike ovisno o području koje pokrivaju (šira i/ili uža frazeologija).

Literatura:

- EHFR = BENDOW, IVANA. 2006. *Englesko-hrvatski frazeološki rječnik*. Školska knjiga. Zagreb.
- FINK ARSOVSKI, ŽELJKA. 2002. *Poredbena frazeologija: pogled izvana i iznutra*. FF press. Zagreb.
- HEFR = VRGOČ, DALIBOR; FINK ARSOVSKI, ŽELJKA. 2008. *Hrvatsko-engleski frazeološki rječnik*. Naklada Ljevak. Zagreb.
- HFR = MENAC, ANTICA; FINK ARSOVSKI, ŽELJKA; VENTURIN, RADOMIR. 2014. *Hrvatski frazeološki rječnik*. Naklada Ljevak. Zagreb.
- HRNJAK, ANITA. 2001. O utjecaju stranih jezika na stvaranje novih frazema hrvatskog jezika. *Riječ* 1. 25–34.
- MELJČUK, IGOR. 1998. Collocations and Lexical Functions. *Phraseology Theory, Analysis, and Applications*. Ur. Cowie, Andrew P. Clarendon Press. Oxford – New York.
- MELJČUK, IGOR. 2012. Phraseology in the language, in the dictionary, and in the computer. *Yearbook of Phraseology* 3/1. 31–56.
- MENAC, ANTICA. 1970.–1971. O strukturi frazeologizama. *Jezik* 1. 1–4.
- MENAC, ANTICA. 1972. Svoje i posuđeno u frazeologiji. *Strani jezici* 1. 9–18.
- MENAC, ANTICA. 1978. Neka pitanja u vezi s klasifikacijom frazeologije. *Filologija* 8. 219–226.
- MENAC, ANTICA. 2007. *Hrvatska frazeologija*. Knjigra. Zagreb.
- MUHVIC-DIMANOVSKI, VESNA. 1992. Prevedenice – jedan oblik neologizama. *Rad HAZU* 446. 93–205.
- TURK, MARIJA. 2003. Tipovi kalkova u hrvatskome i drugim slavenskim jezicima prema engleskome predlošku. *Studia Slavica Savariensia* 1/2. 493–498.
- TURK, MARIJA. 2013. *Jezično kalkiranje u teoriji i praksi: prilog lingvistički jezičnih dodira*. Hrvatska sveučilišna naklada. Zagreb.
- TURK, MARIJA; OPAŠIĆ, MAJA. 2008. Supostavna raščlamba frazema. *Fluminensia* 20/1. 19–31.
- TURK, MARIJA; PAVLETIĆ, HELENA. 1999. Posrednički jezici u kalkiranju. *Rasprave Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje* 25. 359–375.

Phraseological *adjective + noun* calques loaned from English into Croatian

Abstract

This paper describes phraseological calques loaned from English into Croatian whose common denominator is their *adjective + noun* structure. Eighteen such idioms found in literature as confirmed examples of calques from English have been included in the analysis, and they have been divided into subclasses based on their degree of desemantization. A corpus (*Hrvatska jezična riznica*) and the internet (*Google* search engine) were analyzed in order to obtain insight into the use of these idioms and their degree of desemantization. In instances of idiomatic use in Croatian, it is concluded that calques with an *adjective + noun* structure are idioms in the full sense of the word, and should as such be rightfully included in phraseological classifications.

Ključne riječi: frazeološki kalkovi, engleski, hrvatski, pridjev, imenica

Keywords: phraseological calques, English, Croatian, adjective, noun